

THE FEMALE PLAYED IN FLIRTATION THE MAN. THE ROLE OF NANG YO PHRA KLIN WHO IS FLIRTATION PHRAMANEEPICHAH หญิงเกี่ยวชาย บทบาทนางยอพระกลิ้ง นางยอพระกลิ้งเกี่ยวพระมณีพิชัย

Potjane Suwancom^{1*} พจนีย์ สุวรรณชม^{1*} Chanai Vannalee² ชนัย วรรณลี²
Surat Chongda³ สุรัตน์ จงดา³

Abstract

Background and Objectives: This article aims to study the structure of the female flirtation dance in the role of Nang Yo Phra Klin (a female character in Thai literature) and analyze the techniques of flirtation in the dance performance of Nang Yo Phra Klin.

Methods: The study involved reviewing documents, textbooks, the literary work *Manee Pichai*, books, photographs, and research studies related to the *Lakhon Nok* (a form of Thai classical drama) of *Manee Pichai*. The study also examined the performing arts of the *Lakhon Nok* in royal style, flirtation dance forms between male and female characters, and special forms of flirtation dances. Data were collected from various sources such as the National Library, Chulalongkorn University Central Library, the Research and Development Group of Music at the Fine Arts Department, the Art Conservation Center at the National Institute of Development and Art, Ministry of Culture, and the Graduate School Library at the National Institute of Development and Art, Ministry of Culture. Interviews were conducted using an unstructured questionnaire with experts in both Thai performing arts and literature. Observations were made both through participant observation—practicing dance moves with Associate Professor Dr. Supachai Jansuwan, National Artist in the Performing Arts (Thai Dance) of 2005—and non-participant observation, studying images and video performances of *Lakhon Nok Manee Pichai* by Dr. Supachai Jansuwan.

Key Findings: In general, in Thai literature, male characters tend to be the ones who flirt with female characters. However, in some works, this behavior is reversed, with the female character playing the role of the flirt towards the male character. Nang Yo Phra Klin, the female protagonist in *Manee Pichai*, expresses her flirtation towards Phra Manee Pichai (her husband) to test his loyalty and affection for other women. The role of Nang Yo Phra Klin in flirting with Phra Manee Pichai is a special type of flirtation, with unique and interesting dance techniques.

Research Article

Received: 5 September 2024

Revised: 24 December 2024

Accepted: 25 December 2024

* *Corresponding author*

email: hiaw5555@hotmail.co.th

How to cite:

Suwancom, P., Vannalee, C., & Chongda, S. (2025).

The female played in flirtation the man: The role of Nang Yo Phra Klin who is flirtation Phramaneepichai. *Fine Arts Journal: Srinakharinwirot University*, 29(1), 95-112.

Keywords: Yo Phra Klin; Manee Pichai; Flirtation

คำสำคัญ: นางยอพระกลิ้ง; พระมณีพิชัย; เกี่ยวพาราฮี

¹ Graduate Student, Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute, Thailand

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

² Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute, Thailand

² คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

³ Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute, Thailand

³ คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

Implications of the Study: Although Nang Yo Phra Klin is a well-known character, her role in flirting has not been widely studied. Despite the extended romantic dialogue between the two leads in King Rama II's royal verse drama, actual stage productions tend to significantly shorten this section, thereby downplaying her flirtatious role. Therefore, studying her role in flirtation is crucial, and the analysis needs to be based on the original royal script from the reign of King Rama II, which forms the foundation of the play.

Conclusions and Future Study: The study establishes a clearer understanding of the dance techniques and the roles of male and female characters in both Lakhon Nok and Lakhon Nai (royal Thai drama). It will be compiled into academic documents to serve as tangible knowledge for preserving and passing down traditional Thai dance movements that have been practiced since ancient times.

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างกระบวนท่ารำหญิงเกี่ยวชายในบทบาทของนางยอพระกลิ้ง และวิเคราะห์ท่วงท่ารำหญิงเกี่ยวชายบทบาทนางยอพระกลิ้ง

วิธีการศึกษา: ศึกษาเอกสาร ตำรา วรรณกรรมเรื่องมณีพิชัย หนังสือ ภาพถ่าย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับละครนอกเรื่องมณีพิชัย รูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวง การรำเกี่ยวพาราสีในรูปแบบของตัวพระเกี้ยวตัวนาง การรำเกี่ยวพาราสีในรูปแบบตัวนางเกี้ยวตัวพระ การเกี่ยวลักษณะพิเศษ จากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ สำนักงานวิทยทรัพยากร (หอสมุดกลาง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มวิจัยพัฒนาการสังคีต กรมศิลปากร ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม และห้องสมุดโครงการบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม การสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “แบบสัมภาษณ์” ไม่มีโครงสร้างแต่มีประเด็นคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ทั้งทางด้านนาฏศิลป์ไทย และวรรณกรรม การสังเกต การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตจากการสอนและการฝึกปฏิบัติทำรำร่วมกับรองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2548 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาจากรูปภาพ วิดีโอการแสดงละครนอกเรื่องมณีพิชัยขุนนางจันทร์ขอพระมณีพิชัยไปเป็นทาส ของรองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2548

ผลการศึกษาที่สำคัญ: การเกี่ยวพาราสีในวรรณกรรมไทยโดยทั่วไปตัวละครฝ่ายชายมักเป็นฝ่ายเกี้ยวตัวละครฝ่ายหญิง แต่วรรณกรรมบางเรื่องตัวละครมีพฤติกรรมตรงกันข้าม เพราะตัวละครฝ่ายหญิงกลับเป็นผู้มีบทบาทในการ เกี่ยวพาราสีตัวละครฝ่ายชาย นางยอพระกลิ้งเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่องมณีพิชัย มีการแสดงออกในการเกี่ยวพาราสีพระมณีพิชัยซึ่งเป็นสามี เนื่องจากการลงใจพระมณีพิชัยว่าอินดีในหญิงอื่นหรือไม่ บทบาทของนางยอพระกลิ้งเกี่ยวพระมณีพิชัยเป็นบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายหญิงเกี้ยวตัวละครเอกฝ่ายชาย ซึ่งเป็นการเกี่ยวพิเศษและมีกลวิธีการรำที่มีลักษณะเฉพาะอย่างน่าสนใจ

นัยสำคัญของการศึกษา: แม้นางยอพระกลิ้งจะเป็นตัวละครที่รู้จักแพร่หลายแต่บทบาทในการเกี่ยวพาราสีของนางยอพระกลิ้งนั้นกลับไม่เป็นที่ได้รับความสนใจมากนักถึงแม้ในบทละครส่วนของบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจะมีบทเกี่ยวพาราสี การต่อล้อต่อเถียงของพระนางค่อนข้างยาวแต่เมื่อนำมาใช้แสดงจริงกับมีการตัดทอนบทออกไปมากทำให้บทบาทการเกี่ยวพาราสีของนางยอพระกลิ้งมีไม่มากเท่าที่ควร ทำให้การศึกษามหาวิทยาลัยศิลปกรรมศาสตร์ของนางยอพระกลิ้งมีความจำเป็นอย่างมาก ซึ่งการวิเคราะห์บทบาทจำเป็นต้องวิเคราะห์จากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นบทละครต้นฉบับ

สรุปผลและแนวทางการศึกษาในอนาคต: ได้รูปแบบลีลาท่ารำและบทบาทการแสดงตัวพระตัวนาง ในการแสดงละครนอกและละครใน โดยจัดทำเป็นเอกสารทางวิชาการ และเพื่อจัดทำเป็นองค์ความรู้เชิงประจักษ์เป็นรูปแบบเอกสารเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดท่ารำที่มีมาแต่โบราณมิให้สูญหาย

1. บทนำ

การเกี่ยวพาราสิปรางค์ในวรรณกรรมไทย และเกือบทุกเรื่องตัวละครฝ่ายชายจะเป็นผู้เกี่ยวพาราสิตัวละครฝ่ายหญิง เช่น ในบทละครเรื่องอิเหนา อิเหนาเกี่ยวนางหลายคน เป็นต้นว่า จินตะหรา มาหารัศมี สการะวาตี บุชบา ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน พลายแก้วเกี่ยวนางพิมพิลาไลย ขุนแผนเกี่ยวนางแก้วกิริยา พลายงามเกี่ยวนางศรีมาลา ในบทละครเรื่องสังข์ทอง พระสังข์เกี่ยวนางรงจนา เป็นต้น ในลิลิตพระลอ แม้พระเพื่อนพระแพงวางแผนทำเสน่ห์เพื่อให้พระลอเดินทางมาหาตน แต่เมื่อได้พบกันแล้วพระลอเป็นฝ่ายเกี่ยวฝ่ายชายที่เกี่ยวพาราสิอาจไม่ใช่พระเอกเสมอไป ในวรรณกรรมหลายเรื่อง ตัวละครชายอื่น ๆ เป็นผู้เกี่ยวก็มี เช่น ขุนช้างเกี่ยวนางพิมพิลาไลย ทศกัณฐ์เกี่ยวนางสีดา เป็นต้น

ในวรรณกรรมบางเรื่องตัวละครหญิงเป็นผู้เกี่ยวฝ่ายชายก็มี เช่น ในเรื่องรามเกียรติ์ นางสำนักราชเกี่ยวพาราสิพระราม ในเรื่องพระอภัยมณี นางผีเสื้อสมุทรแปลงกายเป็นสาวงาม แล้วเข้าเกี่ยวพาราสิพระอภัยมณี การเกี่ยวพาราสิของนางสำนักราชและนางผีเสื้อสมุทร มีเหตุผลเดียวกัน คือ ต้องการได้ฝ่ายชายเป็นสามี นอกจากนี้ ในเรื่องมณีพิชัยมีบทบาทผู้หญิงเกี่ยวผู้ชาย คือ นางยอพระกลืนเกี่ยวพระมณีพิชัย นับว่าเป็นการเกี่ยวพิเศษเพราะพระมณีพิชัยเป็นสามีของตนเอง การเกี่ยวเป็นการลงใจว่าพระมณีพิชัยยังมั่นคงต่อนางหรือไม่ นางยอพระกลืนเป็นตัวละครเพียงตัวเดียวที่เป็นนางเอกในบทบาทการเกี่ยวผู้ชาย ดังนั้น จึงส่งผลถึงกระบวนการทำรำที่มีลักษณะพิเศษด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 ศึกษาโครงสร้างกระบวนการทำรำหญิงเกี่ยวชายในบทบาทของนางยอพระกลืน
- 2.2 วิเคราะห์กลวิธีการรำหญิงเกี่ยวชายบทบาทนางยอพระกลืน

3. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะบทบาทนางยอพระกลืนเกี่ยวพระมณีพิชัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การศึกษาเอกสาร

ศึกษาเอกสาร ตำรา วรรณกรรมเรื่องมณีพิชัย หนังสือ ภาพถ่าย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับละครนอกเรื่องมณีพิชัย รูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวง การรำเกี่ยวพาราสีในรูปแบบของตัวพระเกี้ยวตัวนาง การรำเกี่ยวพาราสีในรูปแบบตัวนางเกี้ยวตัวพระการเกี้ยววลักษณ์พิเศษ จากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ สำนักงานวิทยทรัพยากร (หอสมุดกลาง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มวิจัยและพัฒนากาสังคีต กรมศิลปากร ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม และห้องสมุดโครงการบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

4.2.1 การสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “แบบสัมภาษณ์” ไม่มีโครงสร้าง แต่มีประเด็นคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ทั้งทางด้านนาฏศิลป์ไทย และวรรณกรรม

4.2.2 การสังเกต การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตจากการสอนและการฝึกปฏิบัติทำรำร่วมกับรองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2548

4.2.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาจากรูปภาพ วิดีโอการแสดงละครนอกเรื่องมณีพิชัยชุนนางจันทร์ขอพระมณีพิชัยไปเป็นทาส ของรองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2548

5. ประโยชน์ของการวิจัย

5.1 ได้รูปแบบลีลาท่ารำและบทบาทการแสดงตัวพระตัวนาง ในการแสดงละครนอกและละครใน โดยจัดทำเป็นเอกสารทางวิชาการ

5.2 เพื่อจัดทำเป็นองค์ความรู้เชิงประจักษ์เป็นรูปแบบเอกสารเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดทำรำที่มีมาแต่โบราณมิให้สูญหาย

6. ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า “กลวิธีการรำหญิงเกี่ยวชาย: นางยอพระกลิ้งเกี่ยวพระมณีพิชัย” เป็นลักษณะการเกี่ยวแบบพิเศษ ตัวละครรำตามบทร้อง กลวิธีการรำเน้นการแสดงโดยใช้สีหน้าแสดงอารมณ์ของตัวละคร โดยจะแสดงออกในลักษณะย้วยวน มีสายตาเจ้าเล่ห์เล็กน้อย ทำการแสดงออกไม่รุนแรง เพราะมีจุดประสงค์ในการเกี่ยวเพียงต้องการลองใจสามีเท่านั้น ลักษณะและบุคลิกเฉพาะของตัวละครกล่าวได้ดังต่อไปนี้

6.1 ประวัตินางยอพระกลิ้ง

มณีพิชัยเป็นละครที่มีเนื้อหาในลักษณะจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่แทนที่พระเอกจะเป็นฝ่ายติดตามช่วยเหลือนางเอก ในเรื่องนี้เป็นนางเอกที่คอยช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ให้พระเอก (สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ 2540, น. 9) ในบทละครเรื่องมณีพิชัย ซึ่งมีเล่มสมุดไทยแสดงเป็นละครนอกแบบหลวง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ม.ป.ป.) จากการศึกษาประวัติของตัวละครผ่านบทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อให้เข้าใจการแสดงออกในบทบาทนางยอพระกลิ้ง ด้วยบทบาทที่ผสมผสานบุคลิกของตัวนางเอกและนางตลาดเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้กระบวนท่ารำเกี่ยวของนางยอพระกลิ้ง เป็นการรำเกี่ยวในลักษณะพิเศษ ที่ตัวละครจะเกี่ยวพาราสิแบบหยอกล้อแต่ไม่มีการโอ้อวมเหมือนการเกี่ยวทั่วไป นางยอพระกลิ้งเป็นธิดาของพระอินทร์และนางเกษนิ มีสามี คือพระมณีพิชัย นางถูกใส่ร้ายและต้องแปลงกายเป็นพราหมณ์ชื่ออริยพราหมณ์ ดั่งแนะนำชื่อของตนเมื่อได้พบกับพระมณีพิชัยครั้งเมื่อเข้าไปช่วยนางจันทร์ให้รอดชีวิตจากงูกัดว่า

ตัวข้าชื่อว่าอริยพราหมณ์

ขนานนามตามสังเกตเพศไสย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 363)

พระอินทร์ผู้เป็นบิดาสอนวิทยาอาคมต่าง ๆ ให้ ทำให้นางยอพระกลิ้งมีความเก่งกล้ามากกว่าตัวละครฝ่ายชาย ในบทพระราชนิพนธ์ พราหมณ์ยอพระกลิ้งแสดงออกถึงความเก่งกล้าด้านวิชาอาคม เป็นการสะท้อนนิสัยของตัวละครให้เห็นว่า เนื่องจากตัวนางมีวิชาอาคมเหนือกว่าตัวของพระมณีพิชัยผู้เป็นสามี จึงทำให้นางกล้าแสดงออกในการกลิ้งแก่ง หยอกเข้าสามี แต่ด้วยตัวนางนั้นมีความรักในตัวพระมณีพิชัย อีกทั้งภูมิหลังของนางมีบิดาเป็นเทพ และมารดาเป็นนางกษัตริย์ กิริยาท่าทางจึงมีได้อกรุนแรงอย่างนางตลาด โดยทั่วไป การเกี่ยวพาราสิมี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การใช้สายตา 2) การใช้คำพูด และ 3) การสัมผัส สำหรับรูปแบบการรำเกี่ยวมี 2 แบบ คือ 1) การยืน และ 2) การนั่ง (พิมพ์ตะวัน ศรีสาคร, 2564, น. 51-59) แต่กระบวนท่ารำของนางยอพระกลิ้งจะมีลักษณะการเกี่ยว 2 ลักษณะ คือ 1) การเกี่ยวโดยใช้สายตา และ 2) การเกี่ยวโดยการสัมผัส รูปแบบการเกี่ยวมีทั้งการยืนและการนั่ง กระบวนท่ารำเกี่ยวออกมาในลักษณะพิเศษเป็นรูปแบบหญิงเกี่ยวชาย ซึ่งบทพระราชนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้อาคมของพราหมณ์ยอพระกลิ้ง ถอนพิษงูให้นางจันทร์ว่า

เมื่อนั้น
จึงร้ายพระเวทอันเรื่องชัย
งูเห่าเข้าสู่เอาพิษสง

โฉมเจ้าพราหมณ์ซีศรีไส
เป่าไปให้ครบสามครา
โดยตั้งจำนงปรารถนา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 367)

จึงเห็นได้ว่า นางมีความสามารถทางด้านวิทยาอาคมสำหรับถอนพิษงู นอกจากนี้นางยังสามารถใช้เวทมนตร์ที่พระอินทร์ผู้เป็นบิดาสอนให้ แปรกายจากเทพพราหมณ์กลับเป็นยอพระกลืนตามเดิมได้อีกด้วย ดังในบทพระราชนิพนธ์ว่า

จึงร้ายเวทมัจฉวานประทานไว้

จำแลงแปลงได้ตั้งใจปอง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 373)

ไม่เพียงแต่มีพระเวทอาคม ในตอนท้ายซึ่งเป็นบทร้อยแก้ว ได้กล่าวถึงความสามารถในการรบของพราหมณ์ยอพระกลืนสะท้อนให้เห็นว่านางนั้นย่อมมีกำลังมาก ในบทบาทการเกี้ยวนางจึงอุตรังพระมณีพิชัยไว้ได้ เมื่อตามไปช่วยพระมณีพิชัยในเมืองยักษ์ จนเกิดสู้รบกับยักษ์บริวาร พราหมณ์ก็ยังสามารถจับยักษ์ได้ เป็นการชี้ให้เห็นความสามารถในด้านการรบของพราหมณ์ยอพระกลืนซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายหญิงที่จัดว่ามีความสามารถหลากหลาย

6.2 บุคลิกของนางยอพระกลืน

ในการศึกษาบุคลิกของตัวละคร ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์บุคลิกภายนอกของตัวละครเท่านั้นซึ่งเน้นบทบาทที่สามารถบรรยายความงามภายนอกอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

นางยอพระกลืนมีกลิ่นกายหอมติดตัวมาแต่กำเนิด ในเนื้อเรื่องร้อยแก้วตอนต้นก่อนพระราชนิพนธ์กล่าวถึงความงามของนางยอพระกลืนเมื่อตอนที่พระมณีพิชัยพบหลังจากฟันปล้องไม้ไผ่ขาดว่า “กำลังรุ่มสวารูปทรงโสกา” ทำให้พระมณีพิชัยหลงรักตั้งแต่แรกเห็น ในบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 มีบทชมโฉมนางยอพระกลืนเมื่อตอนแปรกายจากพราหมณ์กลับเป็นนางยอพระกลืนว่า

รูปทรงคงเป็นยอพระกลืน
ผิวพรรณโสกาตั้งทาทอง

งามสิ้นสารพัดไม่ขัดข้อง
ผัดหน้าฉนวนละอองยอโย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 372)

จากบทพระราชนิพนธ์เห็นได้ว่านางยอพระกลืนมีรูปร่างและผิวพรรณที่งาม แม้อยู่ในสภาพน้องสาวของพราหมณ์ขณะอยู่บรรณศาลา พระมณีนิจัยก็ยังชมความงามของนาง และเกิดความคลางแคลงสงสัยว่าเป็นนางยอพระกลืนชายาของตนหรือไม่ ดังนี้

เห็นนางสาวสวรรค์กัลยา
คิดพะวงสงสัยใคร่นั่นหอ
แก้มคางขนงเนตรเกศกรรณ
พระนิงนิกตริกไทรไปมา
งามละม่อมพร้อมพริ้งจริงเจียว

ทรงโฉมโสภาลาวัลย์
เหมือนนางยอพระกลืนดั่งแก่งสรรรค์
สารพันไม่ผิดสักนิดเดียว
เสน่ห์หาป่วนป่วนกระสันเสียว
พิศวงหลงเหลือวไม่ว่างตา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 374-375)

จะเห็นได้ว่าเมื่อพระมณีนิจัยได้เห็นนางยอพระกลืนถึงกับเกิดอาการป่วนป่วนเสน่ห์ จนไม่อาจละสายตาจากนางได้เมื่อพระมณีนิจัยพบพราหมณ์ยอพระกลืนครั้งแรกก็ชมความงามและยังคิดว่าพราหมณ์คล้ายนางยอพระกลืนอีกด้วย

เห็นโฉมเจ้าพราหมณ์งามโสภา

กิริยารูปร่างเหมือนนางเมีย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 362)

นอกจากพระมณีนิจัยแล้ว แม้แต่ท้าวพิชัยนุราชเองเมื่อพบพราหมณ์ ก็ชื่นชมความงามและยังคิดว่าพราหมณ์คล้ายกับสะใภ้ของตนเช่นกัน

เมื่อนั้น

พิศโฉมเจ้าพราหมณ์งามเพริศพราย
หน้าตาจิ้มลิ้มยิ้มแย้ม
จิ้งตริสแก่พระมณีนิจัย
เວວອຸ່ງອຸ່ງອຸ່ງອຸ່ງ
กิริยามารยาทแนบเนียน

ท้าวพิชัยนุราชฤๅสาย

เหมือนละม้ายคล้ายเทวีศรีสะใภ้
สองแก้มนวลลอกดั่งปอกไข่
เหมือนเมียเจ้ากระไรไม่ผิดเพี้ยน
แขนแมนรูปร่างเหมือนอย่างเขียน
พระพิณจพิศเพี้ยนไม่ว่างตา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 367)

เมื่อพระมณีนีพิชัยมองพราหมณ์อีกครั้งหนึ่งตอนหลับอยู่ที่บรรณศาลา เกิดความหลงใหลจนคิดไปว่าเป็นเมียของตน

นั่งพิณจพิศโฉมเจ้าพราหมณ์น้อย
พิศพักตร์ผ่องผิวโสภา
รูปทรงสารพัดไม่ขัดข้อง
นวลละอองสองแก้มดังลูกอิน

แหม่มช้อยน่ารักเป็นหนักหนา
ตั้งจันทราทรงกลดหมดมลทิน
เหมือนลม้ายคล้ายนางยอพระกลืน
จะแยมยิ้มเหมือนสิ้นทุกสิ่งอัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 372)

เห็นได้ว่านางยอพระกลืนนั้นมีรูปร่างหน้าตาที่งดงาม ผิวพรรณผุดผ่อง ถึงแม้จะแปลงกายเป็นพราหมณ์ก็ไม่ได้ทิ้งรูปลักษณ์เดิมจนหมด ทำให้ผู้พบเห็นอย่างพระมณีนีพิชัยและท้าวพิชัยนุราชคิดว่าพราหมณ์นั้นงดงามคล้ายนางยอพระกลืน ทั้งความงามของรูปร่าง หน้าตาผิวพรรณรวมทั้งกิริยาอาการที่พราหมณ์ยอพระกลืนแสดงออกยังคงความงามของอิสตรีไว้ให้เห็น

6.3 ลักษณะนิสัยของนางยอพระกลืน

นางยอพระกลืนเป็นหญิงที่มีความจงรักภักดีต่อสามี เห็นได้จากเหตุการณ์ตอนก่อนและหลังพระราชานิพนธ์ ขณะเมื่อเข้ามาอยู่กับพระมณีนีพิชัยโดยที่พระมณีนีพิชัยไม่ได้บอกพระบิดามารดา นางก็อยู่อย่างสงบในปราสาทไม่ได้เรียกร้องสิ่งใด ตอนท่ายเรื่องเมื่อทราบที่พระมณีนีพิชัยต้องไปอภิเษกที่กรุงจันทราตามไปด้วย และเมื่อเจ้ากรุงจันทราออกอุบายให้พระมณีนีพิชัยทำขันหมาก 1,000 ขันหมาก เพราะรู้ว่าพระมณีนีพิชัยไม่มีทางทำเสร็จภายในวันเดียวจะได้หาเรื่องเป็นความผิด นางยอพระกลืนซึ่งขณะนั้นเป็นพราหมณ์ก็ช่วยสามีด้วยเกรงจะเป็นอันตรายจึงได้พาหนี เหตุการณ์อีกเหตุการณ์หนึ่งเมื่อพระมณีนีพิชัยถูกยักษ์จับไป นางก็รีบไปช่วยด้วยกลัวสามีจะถูกยักษ์กินเป็นอาหาร เมื่อพระมณีนีพิชัยเสียพระทัยจนสลบ นางก็เสียใจจนขาดสติ คิดว่าพระมณีนีพิชัยสิ้นพระชนม์ร้องไห้จนหมดสติไป ตอนที่เห็นพระราชานิพนธ์ที่ขอพระมณีนีพิชัยไปเป็นทาส นางก็ไม่ได้ให้ทำอะไรที่ยากลำบาก เมื่อเห็นสามีชื่อสัตย์ต่อนางก็ปล่อยตัวกลับเมือง จากเหตุการณ์ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่านางนั้นช่วยเหลือสามีทุกครั้งด้วยความเต็มใจ และยังรักพระมณีนีพิชัยอย่างมั่นคง

นอกจากนี้นางยังมีความฉลาด ในตอนที่แปลงเป็นพราหมณ์ไปช่วยแก้พิษงู นางได้ออกอุบายถามนางจันทราเรื่องนางยอพระกลืนกินแมวจริงหรือไม่ว่า

โหนว่ายอพระกลืนนั้นกินแมว
สับปลับก็จะกลับตายไป

จริงแล้วเหมือนลือหรือโฉน
ลูกช่วยไม่ได้พระมารดา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 368)

เหตุที่นางยอพระกลืนบอกกับนางจันทระเช่นนั้น เพราะรู้อยู่แล้วว่านางจันทระกลัวตาย ทำให้นางจันทระรีบบอกความจริง

นางยอพระกลืนเป็นผู้มีจิตใจดี ไม่อาฆาตพยาบาท เมื่อความจริงกระจ่างทั่วพิชัยนุราชจะลงโทษมเหสี นางยอพระกลืนก็ไม่ได้คิดแค้นกลับทูลขอโทษให้นางจันทระเทวี จากการกระทำนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงความมีคุณธรรมอีกด้วย เพราะนางยอพระกลืนไปสอบถามความนี้กับนางจันทระเพียงลำพัง เพื่อที่นางจันทระเทวีจะได้ไม่ต้องเกิดความอับอายเมื่อความจริงปรากฏ

ลักษณะนิสัยอีกอย่างของนางยอพระกลืน คือ ความกล้าหาญ กล้าที่จะต่อสู้กับความอยุติธรรมที่ตนได้รับ เพื่อให้ความจริงเปิดเผย กล้าที่จะไปช่วยพระสวามีเมื่อเกิดอันตราย นางยอพระกลืนกล้าที่จะอาสาไปเมืองจีน เมื่อรู้ว่าพระมณีพิชัยจะถูกเจ้ากรุงจีนวางแผนฆ่าจึงพาพระมณีพิชัยหนีออกมา อีกทั้งเมื่อพระมณีพิชัยถูกยักษ์ลักพาตัวไปก็รีบตามไปช่วยเหลือ ต่อสู้กับทหารยักษ์โดยไม่เกรงกลัว นางยอพระกลืนจึงจัดเป็นสตรีที่มีทั้งความฉลาดและกล้าหาญ อีกทั้งยังมีความสามารถในการต่อสู้อีกด้วย

จึงสรุปได้ว่า ลักษณะนิสัยของนางยอพระกลืนเป็นหญิงที่มีความจงรักภักดีต่อสวามี มีความฉลาดเป็นผู้มีจิตใจดีไม่อาฆาตพยาบาทต่อผู้ที่คิดร้ายต่อตนเอง และมีความกล้าหาญเปิดเผย เผชิญหน้าต่ออุปสรรคทั้งหลาย ด้วยอุปนิสัยที่กล่าวมานี้ ทำให้การแสดงออกในกระบวนท่ารำของนางยอพระกลืนที่ใช้เกี่ยวพระมณีพิชัย เน้นการเกี่ยวพาราตีทางสายตา และการสัมผัส ทั้งในรูปแบบการยืนและการนั่ง ใช้กิริยาย้วยวนหยอกล้อ ไม่ใช่การโอลม การแสดงกิริยาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงการลงใจสามีของตนเอง จึงถือได้ว่าเป็นหญิงเกี่ยวชายในลักษณะพิเศษ

6.4 บทบาทเกี่ยวของนางยอพระกลืน

เกี่ยวพาราตี หมายถึง พุดให้รักในเชิงขู้สาว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 148) การเกี่ยวพาราตีในวรรณกรรมพบได้ทุกเรื่อง การเกี่ยวพาราตีนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงประเพณีและวัฒนธรรมด้านความรักของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความสุขสมหวัง การเกี่ยวพาราตีจึงมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร ซึ่งการเกี่ยวพาราตีในวรรณกรรมของไทยมีทั้งชายเกี่ยวหญิง และหญิงเกี่ยวชาย การเกี่ยวพาราตีไม่ได้มีเพียงการเกี่ยวแบบโอลมเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลักษณะการเกี่ยวที่แสดงออกในการย้วยวนหยอกล้อ ซึ่งยังมีการเกี่ยวในลักษณะพิเศษ อย่างเช่นการเกี่ยวพาราตีของพระลอ พระเพื่อน และพระแพง ซึ่งเป็นการเกี่ยวแบบชายหนึ่งหญิงสองอีกด้วย

มณีพิชัยเป็นบطلนครนอกที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลักฐานเหลืออยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณ ได้จัดทำไว้เป็นหมวดหมู่ มณีพิชัยมีจำนวน 10 เล่ม (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2515, น. 43) รัชกาลที่ 2 ทรงนำเรื่องมณีพิชัยมาพระราชานิพนธ์เป็นบطلนครนอกแบบหลวง เป็นชื่อเรียกที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียก (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547, น. 97) การเกี่ยวในเรื่องนี้มี

ลักษณะเป็นบทหญิงเกี่ยวชาย คือตัวนางเอกนางยอพระกลืนมีบทบาทในการเกี่ยวพาราสิสามีของนางเอง ทำให้การเกี่ยวพาราสิของนางยอพระกลืนออกมาในลักษณะย้วยวน หยอกล้อ แต่ยังคงสุภาพไม่ใช่คำหยาบ ได้เปิดเผยเหมือนละครนอกอย่างผู้ชายล้วน ซึ่งใช้ถ้อยคำตลาด (สุมนมาลย์ นิมนต์พันธ์, 2539, น. 126)

เสาวณิต วิงวอน ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณคดีไทย ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ยอพระกลืนเกี่ยวพระมณีพิชัย ไม่ใช่บทเกี่ยวเสียทีเดียว แต่ก็สามารถอนุมานได้ว่าเป็นบทเกี่ยว เนื่องจากบทของนางยอพระกลืนจะออกมาในเชิงย้วยวน ไม่เหมือนบทเกี่ยวของนางผีเสื้อสมุทรในเรื่องพระอภัยมณี โดยปกติในวรรณคดีไทย ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายเกี่ยวผู้หญิง ในละครนอกแบบหลวงไม่ค่อยเห็นชัดอย่างละครใบ การเกี่ยวพาราสิในละครใบเป็นแบบแผน คือการโอบโอบ แต่ในละครนอกไม่พรรณนามากมาย ในละครนอกแบบหลวงที่เห็นชัดจะมีเรื่องสังข์ทอง นอกนั้นรัชกาลที่ 2 ทรงตัดบท เรื่องไชยเชษฐาก็ไม่มี อย่างเรื่องมณีพิชัย มีนางยอพระกลืนที่อยู่ในร่างน้องสาวพราหมณ์ก็จะแค่วัยเยาว์ เป็นการหยอกล้อ ไม่เชิงเกี่ยว แตกต่างจากนางผีเสื้อสมุทรจะเห็นชัดว่าเกี่ยวพระอภัยมณี เรียกว่าโอบโอบ นางผีเสื้อสมุทรโอบโอบพระอภัยมณี หรืออืหน่าโอบโอบชายาต่าง ๆ แต่มณีพิชัยเป็นลักษณะพิเศษ เหมือนผู้หญิงหยอกล้อ ไม่ถึงกับเกี่ยวโอบโอบเสียทีเดียว เพราะนางยอพระกลืนไม่ได้จับแก้ม เขยคางผู้ชายอย่างนางผีเสื้อสมุทร นางยอพระกลืนมีความน่าเอ็นดูตรงที่ยั่วสามีเล่น เป็นการหยอกล้อแบบใกล้ชิด ทำเอาหลังพิงบ่า พระมณีพิชัยเป็นฝ่ายปกป้อง กระทบไหล่แต่ไม่ได้หนี เพราะความรังเกียจ เพราะจริง ๆ แล้วก็พอใจ เนื่องจากผู้หญิงรูปร่างสวยงาม แต่กลัวพราหมณ์จะว่า จะถูกตีว่าลวนลามน้องสาว ต่างจากพระอภัยมณีที่หนีแบบกลัวและรังเกียจ พระมณีพิชัยยังมีลักษณะความเป็นผู้ชายอยู่แต่เป็นลักษณะพิเศษ เพราะไม่มีตัวพระตัวไหนที่จะมีความคิดแบบนี้ซึ่งปกติจะมีแต่ฝ่ายรุก แต่ตอนนี้ตัวนางเป็นฝ่ายรุกแทนแต่มีจุดประสงค์คือแกล้ง ไม่ได้โอบโอบจริง ๆ เป็นการสลบบทบาทกัน อนุมานได้ว่าเป็นการเกี่ยวพิเศษอย่างหนึ่ง การเกี่ยวพิเศษมีหลายอย่าง (เสาวณิต วิงวอน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2566)

สรุปได้ว่า การเกี่ยวพาราสิ หมายถึง การพูดให้รักในเชิงขู้สาว ในวรรณกรรมไทยมีการเกี่ยวพาราสิทั้งผู้ชายเกี่ยวผู้หญิงและผู้หญิงเกี่ยวผู้ชาย การเกี่ยวพาราสิแบบโอบโอบและการย้วยวน หยอกล้อ จากบทบาทของนางยอพระกลืน ในการเกี่ยวพาราสิพระมณีพิชัยพบว่า ตัวนางยอพระกลืนเป็นตัวละครในบทพระราชนิพนธ์ที่ใช้สำหรับแสดงละครนอกแบบหลวง ตัวละครจึงไม่สามารถใช้คำหยาบคายได้ อีกทั้งภูมิหลังของตัวละครที่เป็นนางกษัตริย์ กิริยาท่าทางการแสดงออกจึงไม่รุนแรงเหมือนนางตลาด แต่ด้วยบทบาทหญิงเกี่ยวชาย ทำให้กลวิธีในการทำได้ผสมผสานกิริยานางเอกและนางตลาดเข้าไว้ด้วยกัน แต่ไม่ออกท่าทางนางตลาดมากจนเกินไป การเกี่ยวเป็นเพื่อการลองใจสามีของตนเอง จึงแสดงออกในลักษณะย้วยวน หยอกล้อ จึงถือได้ว่าเป็นหญิงเกี่ยวชายในลักษณะพิเศษที่ได้ชื่อรูปแบบหนึ่ง

บทบาทการเกี่ยวพาราสีของนางยอพระกลืน จะเริ่มในบทพระราชนิพนธ์ ตอนที่อริยพราหมณ์ หรือพราหมณ์ยอพระกลืนขอตัวพระมณีพิชัยไปเป็นทาส จากนั้นต้องการลงใจสามีของตน จึงหาเหตุอ้างไปหายาในป่าแล้วจะให้น้องสาวมาอยู่เป็นเพื่อน ส่วนตนเองแปลงกายจากเพศพราหมณ์กลับเป็นนางยอพระกลืนตามเดิม ดังบทพระราชนิพนธ์ละครนอกรัชกาลที่ 2 ว่า

รูปทรงคงเป็นยอพระกลืน
ผิวพรรณโสภาคดังทาทอง

งามสิ้นสารพัดไม่ขัดข้อง
ผัดหน้านวลละอองยอโย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 373)

เห็นได้ว่าเมื่อแปลงกายกลับเป็นนางยอพระกลืนดังเดิม มีความงาม มีผิวพรรณผุดผ่องดังทาทองทาเมื่อแต่งกายเรียบร้อยจึงแอบดูพระมณีพิชัย เมื่อเห็นพระมณีพิชัยนั่งกอดเข้าดูเศร้ามอง จึงแกล้งเด็ดดอกไม้ทิ้ง เข้าไปในศาลา อีกทั้งยังใช้ไม้เคาะข้างฝาให้เกิดเสียงดัง ใช้ทราโยนขึ้นบนหลังคา จนพระมณีพิชัยตกใจคิดว่าผี ดังบท พระราชนิพนธ์ว่า

เห็นพระนั่งกอดเข้าเจ้าจุก
จึงเด็ดดอกบุปผามาลี
แล้วลอบเอาไม้เข้าไปเคาะ
กำทราโยนพุ่งขึ้นหลังคา

ทนทุกข์ทรมานหมองศรี
ทิ้งไปในที่ศาลา
เสียงดังเกาะเกาะที่ริมฝา
แกล้งหลอนราชาให้ตกใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 373-374)

ภาพที่ 1 นางยอพระกลืนแกล้งโยนดอกไม้ใส่พระมณีพิชัย
(พจนีย์ สุวรรณชม, ประเทศไทย, 2567)

พระมณีพิชัยครั้งนี้ตั้งสติได้จึงแอบออกมามองดู ไม่พบใครยิ่งทำให้รู้สึกกลัว นางยอพระกลืนเห็น
ดังนั้นจึงทำเป็นเดินเก็บดอกไม้เข้าไปหาเพื่อขำเล่น พระมณีพิชัยเห็นสาวงามก็สงสัยว่าเป็นใคร แต่คิดขึ้นได้
ว่าคงเป็นน้องสาวพราหมณ์ จึงจำต้องระงับใจตนเองไว้แล้วทำแกล้งสำรวจกลับตาไม่สนใจ นางยอพระกลืน
เห็นดังนั้นจึงพยายามกลืนยิ้ม ทำแกล้งมองไม่เห็นนั่งลง ถอยหลังให้ไกลมือสามีเพื่อดูท่าที

ทำเป็นไม่เห็นพระโฉมยง
แกล้งขยดถดถอยหลังมา

หยุดยั้งนั่งลงที่ตรงหน้า
ให้ไกลหัตถ์ภัสตราจะดูที

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 375)

พระมณีพิชัยเมื่อรู้ว่านางมาใกล้ จึงเขยิบหนี ทั้ง ๆ คิดว่านางเหมือนเมียตนแต่กลิ่นกายของ
นางหายไป ทำให้แน่ใจว่าเป็นน้องของนาย แม้อยากจะเกี่ยวพาราสีจำต้องอดใจไว้ด้วยเกรงใจพราหมณ์
นางยอพระกลืนนั่งหันหลังให้โดยทำเป็นเป็นนมดกัดตรงสบไป ร้องเสียงดังว่ามีใครมานั่งไม่ทันเห็น ทั้งที่ตนเอง
รู้อยู่แล้วว่าพระมณีพิชัยนั่งอยู่

ทำเป็นมดกัดสะบัดสไบ
หันหลังให้กระทั่งถูกกาย
เอออะไรใครมานั่งอยู่นี่

ล่อเล่นล่องใจพระสามี
แล้วร้องกรีดหวีดวายน่าบัดสี
ฟ้าผีเกิดไม่ทันเห็นเลย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 375)

ภาพที่ 2 นางยอพระกลืนทำเป็นถูกมดกัด
(พจนีย์ สุวรรณชม, ประเทศไทย, 2567)

จากนั้นชายตามองพระมณี ถามไถ่ว่าเป็นใครมาแต่ไหน ทำไมอยู่ที่ศาลา พระมณีพิชัยจึงบอกว่า พราหมณ์ช่วยรักษามารดาตนจึงตามมาเป็นข้ารับใช้ แล้วจึงถามว่านางนี้เป็นใครใจกล้านักไม่กลัวเสือสาง ในป่ามีธูระใดจึงมา นางยอพระกลืนจึงแกล้งบอกว่าตนเป็นน้องสาวพราหมณ์ พี่ชายให้มาอยู่เป็นเพื่อน พระมณีพิชัยที่ศาลา นางยอพระกลืนแอบยืมขยับเข้าไปใกล้ เสแสร้งว่าพระมณีพิชัยเข้ามาหยอกล้อตน

เห็นพระนั่งนิ่งไม่ตึงกาย
ไสน่าบัดสีนี่อะไร
เจ้าข้าเอ๋ยไม่เคยพบเห็น

ทำแบายคายขยดถดเข้าใกล้
เฝ้าดูคนไปได้ไม่วางตา
มายักคิ้ว หยอกเล่นได้ต่อหน้า

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 376)

ภาพที่ 3 นางยอพระกลืนขยับเข้านั่งใกล้
(พจนีย์ สุวรรณชม, ประเทศไทย, 2567)

นางยอพระกลืนทำท่าขยับเข้านั่งใกล้ ใช้สายตาในการเกี่ยวพาราสิ พระมณีพิชัยมีกิริยาแปลกใจที่มีหญิงสาวเข้ามานั่งใกล้

พระมณีพิชัยถึงแม้จะคิดชอบนางอยู่ในใจ เพราะนางนั้นมีรูปร่างหน้าตางดงามอีกทั้งยังเหมือนนางยอพระกลืนชายของตน แต่ด้วยเป็นน้องสาวของพราหมณ์ จึงริบว่าตนไม่ได้ทำอะไร นางเป็นฝ่ายเข้าใกล้เอง นางนั้นเป็นสาวตนเองเป็นหนุ่มหากเกิดเพลิงพล้ำจะทำให้ชุนเคืองกัน ทั้งยังบอกให้นางนั้นอยู่ผู้เดียวในศาลาตนจะไปอาบน้ำ นางยอพระกลืนไม่ยอมให้ไปยืนอยู่ดูดูไว้ อ้างว่าตนเป็นผู้มาคุมตามคำสั่งพี่ชาย ถ้าปล่อยมือแล้วหนีไปจะทำอย่างไร นางจึงแกล้งดูไว้ไม่ยอมปล่อยมือ

อยู่ด้วยกันดีดีจะหนีไป
พี่พราหมณ์ให้เข้ามาคุมตัว
อย่าพักสำออยให้ปล่อยมือ
หม่อมเป็นทาสาฟังมาใหม่
แม้มีผู้ชายนายประกัน
นั่งลงดีดีพี่อย่าดี้อ
คู่อุฮิตฮัดสะบัดไป

ทำไมมิให้ยุตื้อ
หนีไปไม่ช่วยอยู่เราหรือ
วิ่งต่อไปสิไล่เจ้าไม่ทัน
จะต้องคุมตัวไว้ให้มัน
เช่นนั้นแล้วข้าจะว่าไร
จะต้องถูกผูกมือน้ำตาไหล
ช่างไม่กลัวน้องชายนาย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 377)

พระมณีนพพิชัยอธิบายว่าตนไม่ได้คิดหนี พรหมณีให้มาเป็นข้ารับใช้ หากน้องสาวต้องการใช้สอย ก็ไม่ว่าแต่ไม่ควรมาผูกคอตายแบบนี้ ทั้งยังประชดและเปรียบเทียบกับนางนั้นแข็งแรงนักมายื้อยุดผู้ชาย ไม่เป็นการดี หญิงสาวกับชายหนุ่มเปรียบเหมือนดินปืนกับไฟไม่ควรอยู่ใกล้กัน

ไซ้จะมาพาให้หม่อมน้องสาว	สำหรับเล่นซั๊กสาวก็หาไม่
การอื่นจะใช้สอยไม่น้อยใจ	นี่อะไรเข้าซี้ไปทีเดียว
ไม่ได้หลับได้มอยสักหน่อยหนึ่ง	หยิกทิ้งขว้างข้าจนขาเขียว
น้องนายคนนี่ดีจริงเจียว	ข้อแข็งแรงเรียวครันครัน
มายื้อยุดผู้ชายเช่นนี้	เห็นดีแก่ใจหรือไรนั่น
เจ้าสาวพี่หนุ่มจะคุมกัน	เหมือนดินดำกำมะถันอยู่ใกล้ไฟ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 378)

นางยอพระกลืนถึงแม้จะถูกพระมณีนพพิชัยต่อว่า นางทำเป็นไม่สนใจ ด้วยว่านางเป็นน้องเจ้านาย จะทำตามใจตนเอง ถ้าจะโทษทนะนางว่ายื้อยุดผู้ชายนางก็ไม่ถือว่าใครจะนินทา

จะเป็นกระไรก็ให้เป็น	จะลากลู่เล่นกระนั้นแหละ
สาแก่ใจไม่เสียดียมเลียมและ	อย่าพักแคะไปเลยไม่วางมือ
ตัวข้าเป็นน้องของนาย	จะล้อเล่นตามสบายไม่ได้หรือ
จะตะโกนโทษทนะนางว่ายื้อยุด	ก็ตามเถิดไม่ถือกับนินทา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 378)

ภาพที่ 4 นางยอพระกลืนตั้งบังคับตัวพระมณีพิชัยเข้ามาทอด
(พจนีย์ สุวรรณชม, ประเทศไทย, 2567)

นางยอพระกลืนบังคับตั้งตัวพระมณีพิชัยเข้ามาทอด แสดงกิริยาย้วยวน แม้พระมณีพิชัยพยายามดันมือออกแต่นางนั้นไม่ยินยอม เพราะด้วยนางนั้นมีทั้งพลังกำลัง และความสามารถเหนือกว่าพระมณีพิชัยผู้เป็นสามี

พระมณีพิชัยไม่รู้จะทำเช่นไร เมื่อนางยอพระกลืนหยอกล้อหนักเข้า พระมณีพิชัยเกือบจะจับข้อมือ แต่ก็ยังไว้ได้ ธิบอ้างว่าถ้าพรหมณ์มาเห็นจะโกรธตน ไล่ให้นางยอพระกลืนไปนั่งเสียไกล ๆ แล้วจะนำไม้มาคั่นกลางไว้ห้ามใครเข้ามาเกินที่ของตน นางยอพระกลืนหัวเราะแสร้งว่าจะบอกกับพี่ชายว่าพระมณีพิชัยพูดเกี้ยวนาง ทั้งยังทำหยอกเย้า เมื่อโดนว่าทำท่าจะหนีจึงย้อยุดตัวไว้ พระมณีพิชัยรีบแก้ตัวว่านางนั้นใส่ร้ายตน ขอให้ผีसाงคลใจให้พรหมณ์รีบมา จากนั้นเดินหนีไม่พูดจาไม่นั่งใกล้นางฝ่ายนางยอพระกลืนเมื่อย้วย่างจนเป็นที่พอใจ จึงเข้าไปหาพระมณีพิชัยแล้วลากลับ

เมื่อนั้น
ครั้น پایแสงสุริยาสายัณห์
เข้านั่งซิดสะกิดว่าหม่อมพี่
เย็นแล้วน้องจะลาคลาโคล
ว่าพลาจยัมพรายขมายขม้อย
เมียงเมินเดินทำเป็นทวงที่

ยอพระกลืนเข้าย้วย้วยวัญ
จึงผ่อนผันพูดจาให้อาลัย
จะทำที่โกรธซึ่งไปถึงไหน
นี่แนะคะไหว้อยู่จงดี้
ค่อยขยดถดถอยจากที่
ข้าเลื่องดูภูมิแล้วโคลคลา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2545, น. 380)

จากกิริยาและการกระทำของนางยอพระกลืนจะเห็นได้ว่านางเป็นตัวละครฝ่ายหญิงที่มีบทบาทในการเกี่ยวพาราสีตัวละครฝ่ายชายคือพระมณีพิชัย นางเป็นฝ่ายเข้าหาพระมณีพิชัยก่อน เห็นได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ การแก้มโยนดอกไม้ เคาะข้างฝา โยนทรยขึ้นหลังคา อีกทั้งยังเข้าถึงเนื้อตัวฝ่ายชาย โดยการขยับเข้านั่งชิด นั่งใกล้เพื่อให้ถูกตัว ยื้อยุดฉุดผู้ชาย พุดจาใช้ถ้อยคำหยอกเย้า นางยอพระกลืนเป็นนางเอกที่มีเชื้อสายเทวดาจากพระอินทร์ผู้เป็นบิดา และเชื้อสายกษัตริย์จากนางเกษนีผู้เป็นมารดา จึงถือได้ว่าเป็นกิริยาที่พบได้น้อยในตัวนางเอก การเกี่ยวพาราสีของนางยอพระกลืนในครั้งนี้ เป็นการยั่วชวนหยอกล้อ เพื่อล่อใจพระมณีพิชัยผู้เป็นสามีของตนว่ายังรักนางอยู่หรือไม่ ทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกไม่ถึงกับเล้าโลม เป็นเพียงการหยอกล้อ ยั่วเย้าในการกระทำและคำพูดเพียงเท่านั้น

การเกี่ยวแบบนี้แตกต่างกับบทนางเกี่ยวพระในเรื่องพระอภัยมณีและเรื่องรามเกียรติ์ นางผีเสื้อสมุทรแปลงกายเป็นสาวงามเพื่อเข้าเกี่ยวพาราสีพระอภัยมณี โดยเสนอตนเองว่าเป็นสาวพรหมจารี ไม่มีสามีจึงอยากได้คู่ โดยสื่อถึงความต้องการพระอภัยมณีเป็นสามีอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างบทกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอน นางผีเสื้อลักพระอภัยมณี (สุนทรภู่, 2507)

ในเรื่องรามเกียรติ์ นางสำมนักขาแปลงกายเป็นหญิงงาม บอกพระรามว่าตนเป็นน้องสาวเจ้ากรุงลงกา เพื่อให้พระรามเห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพี่ชายตน หากพระรามยอมเป็นสามีของนางจะมีแต่คนอิฉฉา นางสำมนักขาเกี่ยวพาราสีพระรามเพราะต้องการได้พระรามเป็นสามีเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างในบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2557, น. 535-536)

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะเป็นบทนางเกี่ยวพระเหมือนกัน แต่ตัวละครมีจุดประสงค์ต่างกัน การเกี่ยวของนางยอพระกลืน เป็นการเกี่ยวพาราสีพระมณีพิชัยสามีของตนเอง เพื่อยั่วชวน หยอกล้อ ล่อใจ ในขณะที่นางผีเสื้อสมุทรเกี่ยวพระอภัยมณีและนางสำมนักขาเกี่ยวพระรามเพราะอยากได้เป็นสามีเช่นเดียวกัน

7. การสรุปผลและการอภิปรายผล

จากการวิจัยพบว่า ในบทบาทนางยอพระกลืนเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่องมณีพิชัย มีการแสดงออกในการเกี่ยวพาราสี พระมณีพิชัยซึ่งเป็นสามี เนื่องจากต้องการล่อใจพระมณีพิชัยว่ายินดีในหญิงอื่นหรือไม่ มีสัดส่วนกระบวนท่ารำประกอบด้วย ท่ารำที่มาจากเพลงพื้นฐาน ท่ารำที่ใช้สื่อความหมาย ท่ารำที่แสดงกิริยาอิริยาบถต่าง ๆ โดยการดัดแปลงท่าทางมาจากธรรมชาติ เป็นการรำตามบทร้อง ซึ่งเป็นการเกี่ยวพิเศษและมีกลวิธีการรำที่มีลักษณะเฉพาะไม่ค่อยพบในการแสดงนาฏศิลป์ทั่วไป กลวิธีการรำหญิงเกี่ยวชาย ยอพระกลืนเกี่ยวพระมณีพิชัย มีจุดประสงค์เพื่อล่อใจว่ายังคงรักมันในตนเองหรือไม่ ตัวละครนางยอพระกลืนในตอนนี้ได้ผสมผสานบุคลิกของตัวละครสองบุคลิก คือ บุคลิกของตัวนางเอกและบุคลิกของนางตลาดเข้าไว้ด้วยกัน แต่การนำเอาบุคลิกของนางตลาดมาใช้แสดงนี้จะไม่ออกกิริยารุนแรง ท่ารำมีรูปแบบนาฏศิลป์ตัวนางในลักษณะการหยอกล้อ ยั่วชวน กลืนแก้ม เพียงเท่านั้น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ควรมีการศึกษาลีลาท่ารำและบทบาทการแสดงตัวพระตัวนาง ในการแสดงละครนอกและละครใน โดยจัดทำเป็นเอกสารทางวิชาการ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดท่ารำที่มีมาแต่โบราณมิให้สูญหาย

8.2 ควรมีการสร้างสรรค้งานนาฏศิลป์ ในรูปแบบของการรำเข้าพระเข้านาง เพื่อให้งานด้านนาฏศิลป์ไทยได้รับความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

8.3 ควรจัดการแสดงละครนอกเรื่องย่อพระกลิ้งให้ประชาชนชมมากยิ่งขึ้น

9. รายการอ้างอิง

ตำราราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (ม.ป.ป.). *ตำนานละครอิเหนา*. พระนคร: วชิรญาณ.

พิมพ์ตะวัน ศรีสาคร. (2564). *กลวิธีกระบวนรำเกี่ยวกับลักษณะพิเศษในละครรำ: ละครพันทางเรื่อง พระลอ*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, กรุงเทพมหานคร.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2557). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช*. กรุงเทพมหานคร: เพชรกะรัต.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). *บทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ (2540). *มณีพิชัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุนทรภู่. (2507). *นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องพระอภัยมณี*. พระนคร: วชิรญาณ.

สุมนมาลย์ นิมเนตพันธ์. (2539). *การละครไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2477* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2515). *บทละครนอกสมัยอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.